

YIL :1 SAYI : 1YAYIN TARİHİ :14 ŞUBAT 2022

DALAMAN
İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

MİRAT

HAFTALIK
TARİH
DERGİSİ

AŞININ DOĞUŞU

İNSAN-AT! BAHÇELERİ

İRLANDA' YA UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ

AŞININ DOĞUŞU

2020 Mart ayından beri ülkemiz de dahil olmak üzere tüm dünyada hiç değişmeyen bir numaralı gündem maddesi Covid-19 salgını ve bunun önleyici çaresi olabilecek Covid-19 aşısı oldu. Bu salgın küresel olarak ülkeleri, milletleri özellikle ekonomik yönden sarstı, sosyal hayatı derinden olumsuz etkiledi. İletişim platformlarında binlerce saatlere yayılan programlar, paylaşımlar hep bununla ilgiliydi. Bir aşı çalışması için, işin en başından sahada insanlara uygulanmasına değin geçen tahmini süresine 5 ilâ 15 yıl arasında ortalama bir değer verilir. Ancak şaşırtıcı bir şekilde çok kısa bir zaman diliminde çeşitli ülkelere çeşitli kuruluşlar ürettikleri aşıları insanların kullanımına sundular.

Biontech, Sinovac gibi toplumumuz tarafından bilinen aşılarla en son millî aşımız Turkovac da eklendi.

Peki nedir bu aşıların tarihi gelişimi ? Ne zaman, nasıl, nerede başlamış ?

Tarihte ilk keşfedilen aşı, çiçek aşısı olarak biliniyor. Ortaya çıkışıysa uzun yüzyıllar öncesine dayanıyor. Antik Yunan tarihçilerinden Thucydides, MÖ 429 yılında Atina'da çiçek hastalığı geçiren kişilerin tekrar aynı hastalığa yakalanmadığını gözlemlediğini yazar. Ancak aşı benzeri bir uygulamadan bahsetmez.

Kızamık, kabakulak, çiçek hastalığı gibi hastalıklara (veba, cüzzam gibi hastalıklar için geçerli değil) önlem olarak dünyanın değişik toplumlarında ilginç bir yöntem uygulanmış. MÖ 200 yıllarına kadar uzanan bu yöntemde, hastalığa yakalanan kişilerin elbiseleri sağlıklı kişilere giydirilmiş. 7-10 günlük hafif seyreden bir dönemden sonra kişiler iyileşmiş. Sonradan hastalığa yakalanıp yakalanmadıklarına dair elimizde net bilgiler yok. Bu yüzden okuyucularımıza modern tıbbın teşhis ve tedavilerine göre hareket etmelerini tavsiye ediyoruz.

AŞININ DOĞUŞU

Bilinen kayıtlarıyla aşının uygulanmasında ilk olarak karşımıza tanıdık bir yer çıkıyor ; "Çin" ... Ve Covid-19 salgınının başından beri neredeyse tüm dünya tarafından günah keçisi kabul edilen yer yine Çin !..

Çinliler, variolasyon olarak bilinen bir teknikle (15. yy.) çiçek hastalığını önlemeye yahut tedavi etmeye çalışmışlar. Tekniğin adı çiçek hastalığının Latince adı olan Variola'dan gelmekte. Buna göre ; Hastaların yaralarından kabuklar alınır, toz haline getirilir ve sağlıklı kişinin burnuna ince bir çubukla verilir. Başka bir variolasyon tekniğinde ise hastalardan döküntüler alınır, sağlıklı kişilerin derisi çizilerek sürülür ve bağışıklık oluşması beklenirdi

Türkler her zaman olduğu gibi, nasıl ki her biri kilometre taşı olan diğer icatları (barut, kağıt, pusula, matbaa, mürekkep) Çin'den alıp dünyaya tanıtmışlarsa, aşı olayında da aynı hüneri sergilemişlerdir. Çin'den aldıkları bu aşılama yöntemini geliştirmişlerdir. Önceleri Çin tekniğiyle ince bir çubuk kullanarak burundan kabuk tozlarını üfleyen Osmanlı Türkleri, sonra başka metotlara geçtiler.

Bunlardan en iyi bilineni, çiçek hastalığına tutulmuş birinin irininin alınıp bir ceviz kabuğuna konulup saklanması idi. Genellikle Mayıs ayında gülsuyu ile sulandırılan bu madde çocuğun kolu çizilip damlatılırdı. Mikrop böylece çocuğa geçer ve vücutta dağınık 10-15 çiçek çibanı çıkar fakat hastalık hafif geçirilirdi.

Şunu da ekleyelim ki; Bu tür yöntemleri tarihte ilk uygulayanların Türkler olduğu, Çinliler ve Hintliler'in bu yöntemleri Türkler'den öğrenmiş olduğu yönünde de çeşitli bulgular vardır.

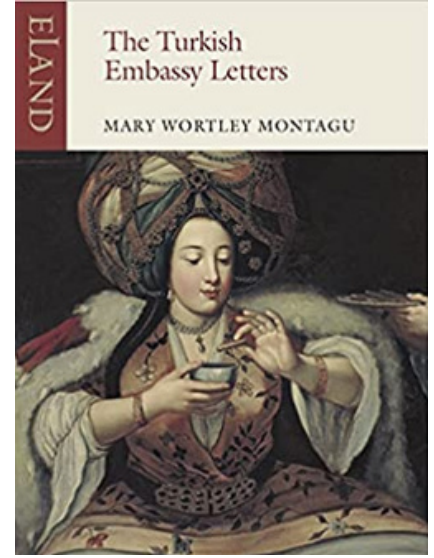
AŞININ DOĞUŞU

1700'lü yıllara geldiğimizde Avrupa ölümcül çiçek hastalığının pençesinde kıvranırken Osmanlı'da bu hastalıktan tek bir kişi bile hayatını kaybetmemiş. Nereden mi biliyoruz ? Lady Montagu'nun mektuplarından.

Lady Montagu, 1716 yılında Osmanlı'ya İngiliz elçisi olarak atanan Edward Wortley Montagu'nun eşi olarak oğlu Edward'la beraber İstanbul'a geldi.

Lale Devrinin başlangıcına denk gelen bu dönemde 2 yılını İstanbulda geçirdi. İngiltere'deki arkadaşlarına İstanbul'daki izlenimlerini en ince ayrıntılarıyla anlatan birçok mektuplar yazdı.

Bu mektuplar Şark Mektupları olarak 1763 yılında kitap haline getirildi. "Turkish Embassy Letters" adıyla yeni baskıları hâlâ günümüzde devam etmektedir

Leydi Montagu çiçek hastalığı geçirmişti ve yüzünde hastalığın izleri kaldığından bu hastalığa karşı çok duyarlıydı. İngiltere'de henüz bulunmayan çiçek aşısının İstanbul'da yaygın bir şekilde kullanıldığını hayretle gördü. Çiçek hastalığına karşı İstanbul'da kullanılan bu yöntemi Papa'ya yazdığı mektupta belirtti ve çocuklarına yaptırmak için izin istedi.

Bu mektup aşıya ilişkin ulaşılmış en eski belgedir ve aşı bu sayede Avrupa ve Amerika'da uygulanmaya başlandı. Önce İstanbul'dan yazdığı mektuplarla, ardından Londra'ya döndükten sonra bizzat kendisi çiçek aşısını İngilizler'e tanıttı.

AŞININ DOĞUŞU

İngiliz kraliyet hekimleri bu uygulamanın saçma olduğunu ve böyle bir yonteme izin verilmeyeceğini söyleyerek bu yontemin uygulanmasını engelliyorlardı. Lady Montagu'nun etkili telkinleri ve kendi ailesini örnek göstermesi sonucunda durum değişti.

Avrupa'da büyük kitleler halinde ölümler gerçekleşirken, çiçek hastalığı nedeniyle Osmanlı'da tek bir kişinin bile hayatını kaybetmediğini anlattı. Osmanlı kültürünü ve medeniyetini büyük bir hayranlıkla övdü.

İleriki sayılarımızda bu mektuplara farklı konularda tekrar değineceğiz.

İNSAN-AT! BAHÇELERİ

Emperyalizmin korkunç yüzlerinden birisinin insan onuruna yakışmayacak şekilde kendini göstermesidir. Tarih boyunca sadece diğer canlılara değil, kendi cinsine karşı bile vahşet sergilemekten çekinmeyen insanoğlu, üstün ırk – kölelik – bedava iş gücü – cezalandırma – eğlenme gibi kavramları harmanlayarak ve bunların ardına sığınarak yaptığı tüm kötülöklere bir kılıf uydurmaya çalıştı.

Özellikle 16. Yüzyıldan sonra Batı toplumu ilimde, fende, teknolojiye, sanatta çok ileri hamleler yaptı. Ancak bu gelişimini evrensel insanî değerlere yansıtmaktan hayli uzak durdu. Kültür ve Medeniyet yüzlerce sene Çin, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu ağırlıklı olarak insanlığı sırtladı ve taşıdı. Bugün bile hayranlıkla incelemeler ve araştırmalar devam etmekte. Ancak ne yazık ki Batı toplumu, 16. Yüzyıldan itibaren Medeniyet'in gelmiş olduğu noktayı salt kendi çabalarından oluşmuş gibi bir havaya büründü. Üstün ırk tezleri ortaya atıldı, diğer ırklar horlandı, aşağılandı. Hümanizm değerleri bile kendi içlerinde başka, Avrupa dışındaki toplumlara karşı başkaydı.

Nihayetinde 19. – 20. Yüzyıllarda bu üstün ırk fikri bir hezeyana dönüştü. Köle iş gücü olarak yoğun biçimde Afrika kökenli siyahî insanların kullanılması yetmedi, maalesef olayı bir sirke çevirdiler. Evet, hayvanların sirklerde eziyet görmesine dünya kamuoyunun duyarlı kesimleri tepki gösterirken, Avrupa'da İnsan-at Bahçeleri'nde insanlar sergilendi !.

İNSAN-AT! BAHÇELERİ

Sömürgeciliğin vahşi yüzü aralarında çocukların da olduğu 35.000'den fazla insanı bu pavyonlarda sergiledi. Sanki bir botanik bahçesine dünyanın farklı bölgelerinden bitki getirir gibi evlerinden koparılıp getirildiler. Binlerce insanın hayatı, girişlerinde yaşadıkları yerlerin isminin yazıldığı bölmelerde ziyarete sunuldu. Bu sadece Paris'te değil, Londra ve Berlin gibi modern dünyanın en önemli merkezlerinde de hayli revaçta bir etkinlikti.

Bu vahşet öylesine sıradan bir hal almıştı ki, sergilenen insanlardan otantik gösteriler yapanlara iyi ödemeler yapılıyordu. Yavaş yavaş yaşam biçimlerinin bu olduğunun bilinmesi isteniyor, daha eğlenceli şovlar için teşvikler veriliyordu. Uluslararası ticaret fuarları bu tip gösterilerin ve insan bahçelerinin en sıkı müşterileri arasındaydı. Bu şekilde, hem sömürgeciliğin ekonomik ve toplumsal gücü gösteriliyor hem de o dönem dünyada kriz varken ticari sistemin tıkırında olduğunun mesajı veriliyordu.

Sergi, bahçe, fuar, gösteri adı her ne olursa olsun bu insanlar yıllar boyu çeşitli şehirlerde milyonlarca batılıya sunuldu. Alanlardaki uyarılar arasında "ONLARA YİYECEK VERMEYİN, BİZ ZATEN BESLİYORUZ" gibi uyarı yazıları da vardı.

İNSAN-AT! BAHÇELERİ

Güzel ve güneşli bir günde ahali insan bahçesinde belli ki o zamanların en popüler aktivitelerinden birini gerçekleştiriyor. Dünyanın öteki taraflarından gelen insanımsıları seyredecekler, hem de 3 boyutlu, kanlı canlı. Onların gözlerine bakıp, kendi hayatlarının ne kadar konforlu ve uygar olduğunu yeniden hissedecekler. İsterlerse bu esnada dondurma bile yiyebilirler. Muhtemelen kafes ardındaki diğerleri, dondurmaya hayli meraklı bir şekilde bakacaklar.

CARL HAGENBECK

1874 yılında Avrupa'nın en önemli hayvanat bahçesi sahiplerinden Carl Hagenbeck çok büyük bir bahçe açar. İşlerini daha da büyötmek isteyen Hamburg'lu tüccar, getirdiği egzotik hayvanlar arasına insanları da eklemeye karar verir. Almanya'nın ve dünyanın en büyük İnsan Hayvanat Bahçelerinden birinin temeli böylece atılır. Bu bahçenin aynı zamanda türünün ilk örneği olduğu söyleniyor.

Serginin zavallı insanları, 1907 Mayısından Ekim ayına kadar 1 Milyon kişi tarafından seyredilmiş. Tahmini açık kalma zamanıysa 1870'ten 1930'lara kadar. Farklı yerlerdeki bu tip sergilerin dünya genelinde 1.5 milyar insan tarafından ziyaret edildiği düşünölüyor.

İNSAN-AT! BAHÇELERİ

Afrika'nın tarih boyunca bitmek bilmeyen çilesi çoğu zaman hasır altı edildi, gösterilmek istenmedi. Dünyanın ham madde deposu beyaz ırk için var olmalıydı. Bundan normal bir şey düşünülemezdi. Üstü örtülen onca katliam, savaş ve köleleştirmeye rağmen bu vahşi tarihten geriye hayli net belgeler kaldı: İnsan Hayvanat Bahçeleri. Çünkü belirttiğimiz gibi bu bahçeleri gizlemek için değil aksine göstermek için yaptılar.

Daha önce köylerinden dışarı bile çıkmamış insanların yabancı topraklardan kendi ülkelerine dönebilme ihtimalleri yok denecek kadar az olduğu için birçoğu salgın hastalıklarla boğuşurken hiç tanımadıkları ülkelerde can verdiler. Sadece tropik iklimler de değil, örneğin eskimolar minik bir soğuk algınlığından hayatlarını kaybediyorlardı; çünkü vücutları Avrupa'da bulunan virüsün o tipine alışkın değildi ve hastalığı tanııyordu.

Günümüzde bu yerlerden bazıları terk edilmiş halleriyle tekrar ziyaretlere açılrsa da, artık eskisi gibi rağbet görmüyor. Sınırlı sayıda ziyarete gidenler de büyük bir utançla buraları görüyorlar.

100 yıl öncesinde şairimiz bu durumu ne güzel söylemiş :
MEDENİYET DEDIĞİN TEK DİŞİ KALMIŞ CANAVAR ...

İRLANDA' YA UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ

Yukarıdaki spor kulübü logosunu görünce renklerinden dolayı aklınıza hemen Trabzonspor gelmiş olabilir, değil mi ? Drogheda United yazısından önce bordo-mavi renkler hepimize Trabzonspor'u çağırıştırıyor. Halbuki logo, İrlanda'nın Premier liginin en köklü ve önemli spor kulüplerinden biri olan Drogheda United aittir. Bu takım aynı zamanda Trabzonspor'un kardeş takımıdır.

Bir önceki konumuz, bir insanlık dramı olan insanın insana yaptığı zulüm üzerineydi. Okuyup öğrenirken hayretler içerisinde kalmamak, dehşete düşmemek elde değil. Bu konu ise içimizi ısıtacak, yüzümüzü güldürecek, vicdanımıza sıcaklık duygularla seslenecek bir olay hakkında.

Bir ada ülkesi olan İrlanda'nın en büyük geçim kaynağı patates idi. 1845 yılında zehirli bir mantar türü patatesleri kırdı geçirdi, tarlada bekleyen yahut toplanmış olan tüm patatesleri çürüttü (2015 yapımı başrolünü Matt Damon'ın üstlendiği Marslı filminde Watney karakteri Mars gezegeninde öldü sanılarak bırakıldı. Watney, 4 yıla yakın bir zaman sadece patates yiyerek hayatta kalmayı başardı. Patatesin insan hayatı için besleyici değeri açısından okuyucularımızı da böylece bilgilendirmiş olalım).

İRLANDA' YA UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ

6 yıl süren bu büyük afette 1 milyona yakın insan kıtlık nedeniyle yaşamını yitirdi, 2 milyona yakın insan da göç etmek zorunda kaldı. 8 milyonluk nüfusunun ¼'den fazlasını kaybetti.

Osmanlı Devleti dünyada geniş yankılara sebep olan bu olayı duyunca kayıtsız kalamadı. Sultan Abdülmecid İrlanda halkına hemen 5 bin poundluk yardımda bulunmak istedi. Ancak Kraliçe Victoria, kendi hükmü altında bulunan İrlanda halkına 2 bin poundluk yardımda bulunduğundan, kendisinin lütfettiği bu yardımın üstündeki Osmanlı yardımını reddetti. Miktar düşürülürse kabul edebileceğini bildirdi.

Bunun üzerine Abdülmecid çareyi bin poundluk yardıma indirmekte gördü. Ama yine de 3 Osmanlı gemisini gıda ve tohumlarla doldurarak sefere çıkardı.

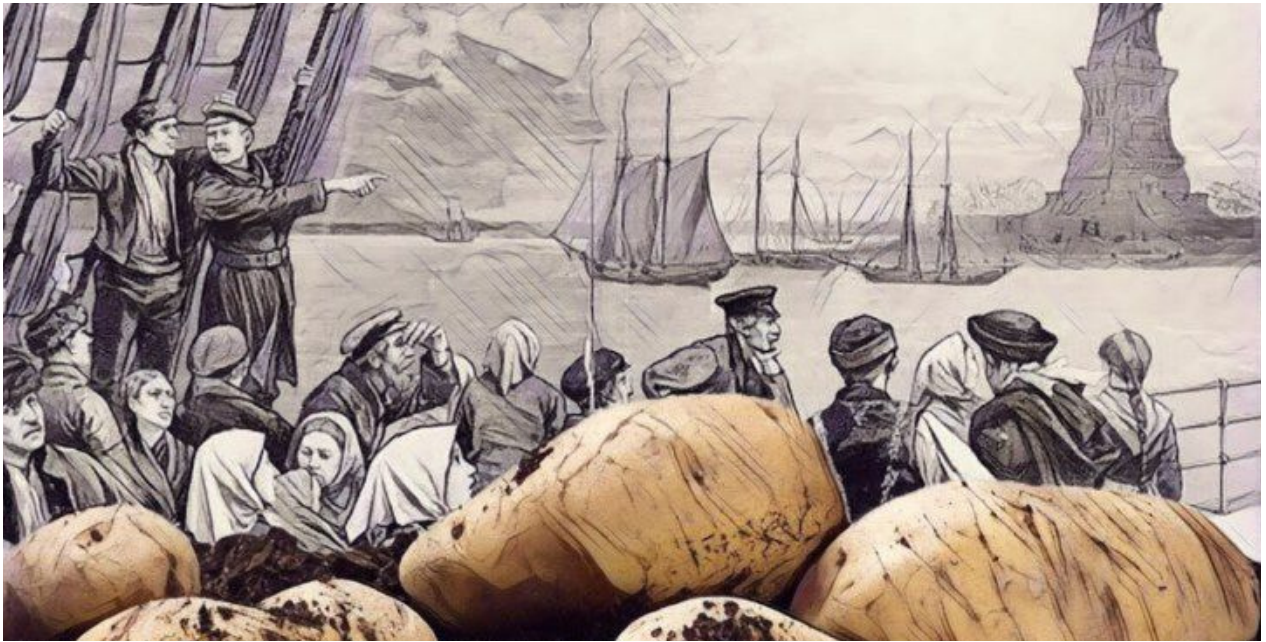
İRLANDA' YA UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ

Aylar süren yolculuğun ardından 3 gemimiz Dublin'e ulaştı ancak limana girişlerine izin verilmedi. Gemilerimiz de Dublin'den ayrılarak 50 km. uzaklıktaki Drogheda limanına yanaştı.

Burada da zorluk çıkardılar, gemilerimizin gündüz boşaltılmasına izin vermediler, geceyi bekleyin dediler. Avrupa'nın ağızına tam da bu yıllarda Osmanlı için "Hasta Adam" ifadesi yerleşirken, 3 tane Osmanlı gemisinin yardım için Büyük Britanya'ya gitmiş olması kabul edilemezdi !..

Gece olunca gemiler limana yanaşmaya başladılar. Ancak teknik şartlar nedeniyle gemiler boş ilerleyemediklerinden limandan çıkarken taş ve çakıllarla yüklenmek zorundaydılar. Bu yüzden tüm gece boyunca sadece 2 gemimizin gıda ve tohum yüklerini boşaltma işlemleri tamamlanabildi.

Gün ağarıp sabah olduğunda Drogheda halkı limana yaklaşmak için manevra yapmakta olan 3. gemimizi gördü. Büyük bir sevinçe kapıldılar ve içleri minnetle doldu.

Resmî kaynaklarda bu yardımın kayıtları da mevcuttur. İrlandalı soyluların Sultan Abdülmecid'e gönderdikleri duygu dolu teşekkür mektubu Topkapı Müzesi arşivinde muhafaza edilmektedir. İsteyen okuyucularımız bu mektubun içeriğine arama motorları aracılığıyla rahatça ulaşabilirler.

İRLANDA' YA UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ

Gelelim Lozan'a; 1923 yılında Lozan'da çetin tartışmalar yaşanırken, Avrupalı temsilciler sürekli aleyhimize el kaldırmaktadırlar. Ama İrlandalı temsilci konunun ne olduğuna aldırmaksızın tüm kararlarda Türkiye'nin lehine oy kullanmaktadır. Bu durum orada basın danışmanı olarak bulunan Yahya Kemal (Beyatlı) Bey'in dikkatini çeker ve sebebini sorar.

İrlandalı Yahya Kemal'in yüzüne bakar ve şöyle cevap verir :

“Ben bunu yapmaya mecburum. Ülkem ve halkım büyük kıtlık zamanında açlıktan perişan olup yok olurken hiçbir Avrupa devleti ve halkı bize yardım etmedi. Ama sizin onurlu milletiniz bize elini uzattı, ölmesi muhtemel pek çok İrlandalı'nın hayatta kalmasını sağladı. Siz her zaman desteklenmeye lâyık bir milletsiniz, bunu sizden daha çok hak eden başka bir millet yoktur.”

İrlanda'nın eski Cumhurbaşkanı Mary McAleese 2010 yılındaki Türkiye ziyaretinde “Eğer bir gün Drogheda'nın kendi evindeki maçına gidecek olursanız, sahada Türk Millî Takımı'nın oynadığını zannedebilirsiniz” diyerek iki ülke arasındaki ilişkilere vurgu yapmıştır.

İRLANDA' YA UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ

Son olarak ;

Covid-19 sürecinde Türkiye tarafından kendisine koruyucu ekipman gönderilen Drogheda'lılar ve Drogheda United kulübü, Twitter hesaplarından yaklaşık 150 yıl önceki bu yardıma atıfta bulunarak bir kez daha milletimize şükranlarını sundular. Türkiye'den gönderilen kolilerin üzerinde Türkiye - İrlanda bayraklarıyla beraber Mevlana'nın şu muhteşem sözü de yer alıyordu :
Ümitsizliğin ardında nice ümitler var,
Karanlığın ardında nice güneşler var.

Milletimizin her daim, atalarımız gibi hep merhametli bir millet olarak tanınmaya devam etmesi dileklerimizle ...

NEDEN MİRAT ?

YAYINIMIZIN ADINI MİRAT KOYARKEN, OSMANLI'NIN
DEĞERLİ AYDINI VE BÜYÜK BİLİM İNSANI
KATİP ÇELEBİ'NİN (D.1609-Ö.1657)
MİRAT'ÜL MEMALİK
(MEMLEKETLERİN **AYNASI**) ADLI ESERİNDEN İLHÂM
ALINMIŞTIR.

HAZIRLAYANLAR
ALİ ERTEM
TANER ŞEN